יכול יהדרנו בממון. דכתיב (ויקרא יט) לא תהדר פני גדול דמשמע בממון וכגון ודל לא תהדר בריבו (שמות כג): **מי לא עסקינן.** כלומר מי לא משמע נמי אפילו נוקב מרגניתא שאומנות יקרה היא ומצריך ליה למיקס ואע"ג דבטל ממלאכתו ואיכא חסרון כיס: **מה הידור שאין כו ביטול מלאכה.** דאין לשון הידור אלא נטיות פנים או בממון או בכיבוד דברים ואין במשמעו ביטול מלאכה: **מה קימה שאין בה חסרון כיס.** דהא אוקימנא דבשאין בה ביטול מלאכה עסקינן ותו לא שייך בה חסרון כיס: **אף הידור שאין בו חסרון כיס.** ועל כרחך לא נכתב הידור אלא לדרוש כדאמרן למעוטי עמידה מרחוק ולמעוטי בית המרחץ כדאמרן: **עומדין מפניהם.** במציאי בכורים קאי כשעוברים בתוך ירושלים: **נמלאה מכשילן.** שלא יבאו עוד שיאמרו נגזיז אנו בעייניהם ולאו משום חיבוב מצוה הוה ואילו בני אדם הייכרים חשובים בעיר ועסוקים במלות לא הוה למיקס מקמייהו: **מסחותא.** מרחץ כדמתרגמי' (בראשית מג) וירחץ ואסחי: **שני חומשים.** שני חמישיות של ספר שניתי לו מדרש אגדותיו: **שני שלישי שלים.** שני חלקים של שלש הספר: **תורא דהניס.** ספר ויקרא שניתי לו בריית' של מדרש הספר: **בהן היה מהרהר.** וטרוד היה ולא הניח בעבדן לפניו: **בתי גואי.** מקום שבני אדם עומדים ערומים והא דר' שמעון ברבי בנתי בראי מקום שעומדים לבושים דהתם מקום הידור הוא: **ה"נ מסתברא.** דר' שמעון ברבי בנתי בראי מדקאמר ליה בהן יושב ומהרהר: **לאונסיה שאני.** פעמים שהוא טרוד ומעיין בשמועתיה לפני כניסתו למרחץ וע"כ היא שגורה בפיו ולבו ומעיין בה בבית המרחץ: **ברשיעי עסקינן.** בתמיה למה לי קרא אם רואה ועצם עיניו הרי עבר על מקום והדלת: **זמן חיובים.** בתרגא אמותיו כדלקמן (עמוד ב'): **ס"ל וירא.** יש לך לירא מן היולר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו: **שיש בה הידור.** כבוד ונטיות פנים שדבר הנוכר הוא שבשבילו עמד: **בגידך גיפא.** הנהר מפסיק ביניהם: **ולאו רב מובהק אנא.** ואף על פי שאתם רחוקים יותר מד' אמות אינני לכו למיקס: **לאו אדעתין.** לא נזכרנו לעמוד שהיינו טרודים: **ואי מקיף.** מסבב דרך אחרת אלא מ"ע לעבור לפני הגדול: **חיי.** מאריך ימים: **דגיסי בהו ברבנן.** תמיד רגילים אצלם ולבם גס בחכמים כאילו הם מהם: **גיסי.** בלע"ז פריב"ץ: **הרפתקי.** מקרלאות וגרות ולאו נסיס הרבה ומופתים: **עדו עליהן.** עברו עליהם: **אביי יהיב ידא לסבי.** פושט ידו לזקנים כל כמה שעוברים אצלו ונשענין עליו: **רבא.** היה שולח שלוחיו לפשוט להן יד אבל הוא עצמו לא: **רב נחמן משדר גוזאי.** סריסים שהיו תמיד לפניו לפי שהיה שר חצר הנשיא ואב ב"ד היו רגילין לעמוד לפניו משרתים לכהות ולכוף מצן דלא ליית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח הנך סריסים להחזיק בידם אבל הוא עצמו לא שלח לזזזל בתורתו דאמר מי לאו תורה כמה נחמן איכא בשוקא הלכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה. ואית דמפרשי אביי יהיב ידא לסבי מכבד עצמו בזקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם רבא משדר שלוחיה שיצאו לקראתו לכבודו וכן רב נחמן וליתא דכל היכא דגרסי' יהיב ידא להשען אחרים עליו קאמר ולא להשען הוא על אחרים כדאמר בפרק קמא דיומא (דף ט:) ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהיב ליה ידא שישען ר' שמעון בן לקיש עליו ולא לשפת הנהר:

מכבוד

מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן ומדלא כתב הכי ש"מ חד הוא **אמר מר** יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס וקימה לית בה חסרון כיס מי לא עסקינן דקא נקיב מרגניתא אדהכי והכי קאים מקמיה ובטיל ממלאכתו אלא אקיש קימה להידור מה הידור שאין בו [6]ביטול אף קימה שאין בה ביטול ואקיש נמי הידור לקימה מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס מכאן אמרו [7]אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא [8]והתנן [9]כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין [10]בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ (6) אתה מכשילן לעתיד לבא אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא וחליף ואזיל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני חומשים שניתי לו בספר תהלים ולא עמד מפני ותו בר קפרא ואמרי לה ר' [11]שמואל בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואזיל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל לאבוה שני שלישי שליש שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר לו שמא בהן יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר הא לאו הכי לא לא קשיא [12]הא בבתי גואי הא בבתי בראי ה"נ מסתברא [13]דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [14]בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו [15]אטו ברשיעי עסקינן אלא [16]יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא [17]איזהו קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק [18]מלא עיניו אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה [19]לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר מגין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן [20]דאי מקיף חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיסי בה רבנן: איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: [21]אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא [22]קאי [23]הידור עבד להו אביי יהיב ידא לסבי רבא משדר שלוחיה רב נחמן משדר גוזאי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בו'. תימה מה לשון רשאי שייך דמשמע דאיכא איסורא ויש"ל דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים (6) והשתא שייך לשון רשאים [1]ומיהו י"ל רשאים כמו חייבין כי ההיא דתנן בערכין פרק המקדיש שדהו (דף כח:) כמה רוצה אדם ליתן בשור זה לעולה אע"פ שאינו רשאי פי' אע"פ שאינו חייב [2]והשתא ניחא דמיירי שפיר בעוסקין במלאכת עצמן (7): **שני** חומשין. פי' נקונע' לשון חומש הספר וי"מ חמשה חומשין יש בו כמו בשל תורה אשרי האיש (תהלים א) כאיל תערוג על אפיקי מים (שם מב) אך טוב לישראל (שם עג) תפלה למשה (שם ג) יאמרו גאולי (שם קז) (8)לכל אחד מן הספרים אלו מסייס באמצע נגד מן האחרון שהוא סוף תהלים: **[שמא** בהן יושב ומהרהר בו'. לא היה צריך לומר בהן דה"ה בשאר ד"ת אלא הא דקאמר הכי קולב (9) ה' לירקאיו (10)כלאיתא (11)בב"ר (12) דאמר ר' חייא יבא עלי אם לא הייתי מסתכל בספר תהלים כו'. ת"י:]

אין

(1) א מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ג סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף ה:
שסג ב מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה י:
שסד ג (מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ג) ס"ד ע"ב י"ד סימן רמד סעיף ד בהגה"ה:
שסה ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טו"ע א"ח סי' פה סעיף ב:
שסו ה ו מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ג ו סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' ב ג:
שסז ז מיי' שם פ"ה הלכה ז סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:
שסח ח מיי' שם פ"ו הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:
שסט ט י מיי' שם פ"ו הלכה ט טוש"ע שם סעיף ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בד"ה נמצאת אמה כו':

לעזי רש"י

פריבי"ץ. מכיר קרוב.

מוסף רש"י

אין בעלי אומניות. העוסקים במלאכת אחרים (חולין נד:). מפניהם עומדים. לכבוד כדי שיהו רגילים לבא (שם). חביבה מצוה בשעתה. לריכים אנו לאבנה (שם). מכשילין לעתיד לבא. שאם לא ירלאום להם פניס להוכיס ולרך כבוד, לא ירגילום לבא מפני הטורח (שם). מסחותא. מרחץ כמו מסמותה וירחץ מתרגמינן ואסחי (שנהדרין סב:). הא בבתי גואי הא בבתי בראי. מרחצאות שלהן ג' חדרים היו לו פנימי לחוץ ולהשתטף ממלצי שירד לתוכו מן המרחץ ולוכס מלוקו ויולא לחוצון וגומר לביתו ומה שם מיניעת המרחץ (שבת יח:). בכל מקום מותר להרהר. בדברי תורה (שבת מ:). חוץ מבית המרחץ. לפי שאדם עומד ערום (ע"ז מד:). רבו המובהק. שרוב חכמתו ממנו (ב"מ לג:). לאו אדעתין. לא נתמי לבי (ברכות כ:). נקטינן. מתוות מלבותיו מנהג מרבותיו (עירובין ה:). הרפתקי. מקרות (ר"ה טז:). הדור עבד להו. לנוע מעט כאילו רולה לעמוד (לעיל לב:).

מוסף תוספות

א. ומינה ילפינן לעוסקין במלאכתן נמי שאינן חייבין שאם אלו היו חייבין גם אותן היו רשאין. תוס' רי"ד: ונראה דאפילו עוסק במלאכתו לא מחייב כדאמרינן מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס. תוס' חולין נד: ב. חוב מתרגמינן רשו. ריטב"א. כדמתרגמינן לא תהיה לו כנושה לא תהא ליה כרשיא. תוס' חולין נד: ג. כששאל רבי לרבי חייא למה לא עמד השיב לו יבא עלי. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

מכאן אמרו [3]אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא [4]והתנן [5]כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין [6]בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ (6) אתה מכשילן לעתיד לבא אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא וחליף ואזיל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני חומשים שניתי לו בספר תהלים ולא עמד מפני ותו בר קפרא ואמרי לה ר' [7]שמואל בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואזיל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל לאבוה שני שלישי שליש שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר לו שמא בהן יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר הא לאו הכי לא לא קשיא [8]הא בבתי גואי הא בבתי בראי ה"נ מסתברא [9]דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [10]בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו [11]אטו ברשיעי עסקינן אלא [12]יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא [13]איזהו קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק [14]מלא עיניו אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה [15]לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר מגין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן [16]דאי מקיף חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיסי בה רבנן: איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: [17]אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא [18]קאי [19]הידור עבד להו אביי יהיב ידא לסבי רבא משדר שלוחיה רב נחמן משדר גוזאי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי

(1) ב מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה י:
(2) ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ג) ס"ד ע"ב ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טו"ע א"ח סי' פה סעיף ב:
(3) ה ו מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ג ו סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' ב ג:
(4) ז מיי' שם פ"ה הלכה ז סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:
(5) ח מיי' שם פ"ו הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:
(6) ט י מיי' שם פ"ו הלכה ט טוש"ע שם סעיף ז:

(1) ומיהו ... ומיהו ... (2) והשתא ... והשתא ... (3) אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא (4) והתנן (5) כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים (6) אתה מכשילן לעתיד לבא (7) שמואל בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואזיל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל לאבוה שני שלישי שליש שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר לו שמא בהן יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר הא לאו הכי לא לא קשיא (8) הא בבתי גואי הא בבתי בראי ה"נ מסתברא (9) דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן (10) בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו (11) אטו ברשיעי עסקינן אלא (12) יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא (13) איזהו קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק (14) מלא עיניו אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה (15) לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר מגין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן (16) דאי מקיף חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיסי בה רבנן: איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: (17) אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא (18) קאי (19) הידור עבד להו אביי יהיב ידא לסבי רבא משדר שלוחיה רב נחמן משדר גוזאי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית. תימה למה מיקפיד רבא לעיל[ב] שמא קמו מפניו שחרית וערבית ולאו אדעתיה וגרמא לפרש דדין זה אינו נוהג אלא באותם הדרין בבית הרב דמסתמא עמדו שחרית וערבית אבל תלמידים אחרים מיידין לעמוד אפי' מאה פעמים ביום שמא ירגה אחר ויחשדם ואפילו אותם שדרין בבית הרב נמי אם באו פעם אחת נראין לריכין לעמוד: [**אין** ת"ח בו'. תימה ומי כל הני דלעיל[א] מיירי בלא קמו שחרית וערבית ול"ל אינו רשאי אינו חייב כדפי' לעיל[ב]) ת"י: **ואימא** מורא משקלות. פירש בקונטרס גבי משקלות כתיב (דברים כה) אבן שלמה ולדק יהיה לך וקשה דלא מצינו בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא[ג] ויש גורסים מכשולות דכתיב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול וירגא ות"ת א"כ מאי משני פני פני גמר גבי מכשול נמי כתיב לפני עור לא תתן מכשול וי"ל דלא דמיי ב) דעמידה מפני זקן שייך לירא מפני השם כדאמר (נ"ק דף מא:) את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח[ד] ור' יצחק מפרש דמצינו מורא במשקלות כדאמרי' במדרש[ה]) זכור את אשר עשה לך עמלק ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים היינו בשביל המשקלות[ו] ועל עון זה בא עמלק דבתר פרשת משקלות כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק בפרשת כי תצא והיינו דכתיב במשלי (יא) מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו וסמוך ליה בא זדון ויבא קלון כלומר שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק:

ותפילין

[א] תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים מיתיבי [ב]ר' שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת ואי אמרת שחרית וערבית בלבד אמאי לא ניטרח חיובא הוא אלא לאו כולי יומא לא לעולם שחרית וערבית בלבד ואפ"ה כמה דאפשר ליה לא ניטרח אמר ר' אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר [ג]וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר[ד] [ד]ויראת מאלהיך הרי מורא זו קימה ואימא מוראת רבית ומוראת משקלות ר' אלעזר פני פני גמר איבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה [ה]שיננא [ו]קום מקמי אבוך שאני רב יחזקאל [ז]דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה הכי קאמר ליה זימנין דאתי מאחורי קום את מקמיה ולא תיחוש ליקרא דידי איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו ת"ש דאמר ר' יהושע בן לוי אני אינו כדי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא טעמא דאנא רביה הא איהו רבאי קאימנא מקמיה [ח]ה"ק אני איני כדי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבאי דהא אנא אבוה אלא משום כבוד בית נשיא איבעיא להו רכוב כמהלך דמי או לא אמר אביי ת"ש [א] [ז]**הטמא** [ט]יושב תחת האילן וטהור עומד טמא טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם ישב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת ואמר רב נחמן בר כהן זאת אומרת [י]רכוב כמהלך דמי ש"מ איבעיא להו מהו לעמוד מפני ספר תורה ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי [יא]קל וחומר [יב]מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה סבר לה כר' אלעזר דאמר ר' אלעזר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה [יב]לייט עלה אביי: [3]והביטו אחרי משה עד בואו האהלה ר' אמי ור' יצחק נפחא [יב]חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח מאן דאמר לגנאי כדאיתא מ"ד לשבח אמר חזקיה אמר לי ר' חנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא [יג]חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב [יד]אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב [3]נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהלה: [יד]כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו': ת"ר איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית

ותפילין

מלכות שמים. שהרי פני יולרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית הלכך מי שעומד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית: **אמאי לא.** מאי טרחא איכא אורחא דמילתא הוא: **לא ניטרח** גרסינן: **וטוב לא יהיה לרשע.** אין טוב אלא תורה[ט] שנאמר כי לקח טוב אלא תלמוד משתכח ולא יאריך ימים אלא כגל מה טעם לפי שאינו ירא מלפני ה' ומורא זו קימה היא כדמפרש ואזיל: **מוראת רבית.** דגבי רבית נמי כתיב (ויקרא כה) אל תקח מאתו וגו' ויראת וכן גבי משקלות (דברים כה) [ו]אבן שלמה ולדק וכו': **פני פני גמר.** כתיב הכא מלפני וכתיב התם (ויקרא יט) מפני שיבה: **והוא רבו.** הכן רבו של אביו: **מקמי אבוך.** ואע"ג דרב יהודה רביה דרב יחזקאל אבוה הוה כדאמרי' לעיל (דף לב.) אבא לא תתנייא הכי: **אלא מאי קאמר ליה.** אמאי צריך לאזהורי אי לאו למילף מינה הוראה בעלמא דאף על פי שהוא רבו חייב לעמוד מפניו: **אני איני כדאי לעמוד מפני בני.** קס"ד דה"ק אני רבו של בני ולא הייתי כדי לעמוד מפניו אלא מפני שנתחתן בנשיא ומדקאמר אני איני כדי ש"מ דאילו היה כדי שהיה תלמידו הוה ליה למיקם: **ה"ק.** כלומר איני כדי דקאמר לאו משום גדולת תורה הוא אלא מפני שהוא אביו קאמר דאין אב כדי לעמוד מפני הבן: **רכוב כמהלך דמי.** רבו רכוב כמהלך דמי וצריך לעמוד מפניו: **או לאו.** כמהלך דמי אלא כיושב דבתרייה דידיה אזלינן והא קא יתיב: ה"ג להך ברייתא בת"כ **טמא יושב תחת האילן וטהור עומד טמא טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם ישב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת.** וליף לה מקרא דאין מצורע מטמא טהור הנכנס עמו לאהל אלא א"כ יושב המצורע. וריש דברייתא הכי איתא ממון למחנה מושבו[כ] מושבו טמא מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן כו': **טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור.** דישבת טהור לא מהני מידי אלא ישיבת טמא: **וכן באבן המנוגעת.** ואדם נושאה תחת האילן וטהור יושב תחת האילן לא נטמא הטהור עד שישב נושא האבן ואם ישב נושא האבן נטמא הטהור ואפי' הוא עומד: **זאת אומרת.** מדקתני וכן באבן המנוגעת: **רכוב כמהלך דמי.** דלאו בתריה דידיה אזלינן אלא בתר בהמה הנושאתו דהא הכא לא בתר אבן אזלינן אלא בתר אדם הנושאה אזלינן דאי בתרה דידה אזלינן אפילו לא יושב נושאה נטמא הטהור דהא איהי מיתב יתבא בתיקו

או בכתיפו של זה הנושאה: **מהו לעמוד.** מי מיחייב למיקם או לא: **תורה עומדת מפני לומדיה.** בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה: **לייט עלה אביי.** אהך דרבי אלעזר כל מאן דליית ליה: **כדאיתא.** משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש [ט]במדרש רבי תנחומא[מ] ראו כמה עניים שוקיו כמה צואתו שמן הכל משלנו: **עומד מלפניו.** משמתחיל ליכנס לתוך ארבע אמות ואינו יושב עד שיעברו הימנו ארבע אמות הסניות: **שנאמר והביטו אחרי משה.** ומשה נשיא היה:

ותפילין

עין משפט נר מצוה

שע א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ח סמג עשין יג טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף טז בהג"ה:
שעא ב מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ד טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ז:
ג [טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' יב]:
ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ד' טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ז:
שעב ה מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הלכה יב ופ' ט"ז הל"ג:
שעג ו מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ד סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טז:
שעד ז מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין פה טוש"ע י"ד סימן רפב סעיף כ:
שעה ח טוש"ע סס סי' רמד סעיף יא:
שעו ט מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה ו סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף ט:
שעז י מיי' סס טוש"ע סס סעיף יג:
שעח כ מיי' סס טוש"ע סס סעיף יד:
שעט ל מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין מ טוש"ע מ"ח סימן ח סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: קהלת ח יג
2. מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט לב
3. וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: שמות לג ח

תוס' ר"י הזקן

אפילו הכי. לא נטרח שחרית וערבית. מקמי אבוך. ורבי יהודה היה רבו שלמדו, כי הוה תני לרמי בריה הנשרפין בנסקלין והוה תני ליה נסקלין בנשרפין, כדאיתא באלו הן הנשרפין [סנהדרין פ, ב] ולעיל [לב, א] מייתי לה בגמרא אגב גרדא. כמהלך. וחייב לעמוד. ופסק הר"ם [ממרים פ"ו ה"ד] כפשט המימרא דשמואל דמשמע אפילו בנו רבו עומד מפני אביו ואינו עומד מפניו. שהזמן גרמא. כלומר שזמן קבוע לעשות המצוה והזמן גורם עשייתה.

מסורת הש"ס

ב) [לעיל לב:], ג) [ברי"ף ובגל"ש ובע"י וטפ' תקוס. ועיין גילסת רש"י בתוגיגה ה ע"א ד"ה מבעבו], ג) [עמ"ש על הגליון מגיגה טו:], ד) נבעים פי"ג משנה ז [ע' בר"ש שם] ברכות כה. מוספתא דנבעים פ"ו ה"ה ת"כ פ' מזרע פרק יב, ה) מכות כב: ע"ש, ו) ברכות יג: טו. כב. תענית כט: נקמן עא: [פסחים קד. מ"ק יב: נדה יד. כ:], ז) שקלים פ"ה ה"ב, ח) עירובין כ. ברכות כ: תוספתא דקידושין פ"א ה"ח ע"ש [ועי' מש"נ לעיל כט.], ט) [ברכות ה.], י) [גרלה ט"ס ול"ל מחזי לדק האמור בפרשת קדושים [ויקרא יט, לו]. (רש"ש)], כ) [ויקרא יג, מו], ל) ירושלמי סוף בכורים הל' ג ובפלים פ"ה הל' ב, מ) [פרשת כי תצא], נ) [דף לב:], ס) [בעמוד א' ד"ה אין], [וכ"כ תוס' מוגן נד:], ע) [בתוס' הרא"ש: דבעמידה], פ) [בתוספתא פרשת כי תצא פיתון ח].

גליון הש"ס

גמ' יושב תחת האילן וטהור כו'. עי' יבמות דף קג ע"ב תד"ה מין שנכנס:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמא יושב כו'. עי' בנוסח הגמרא דברכות דף כה:

מוסף רש"י

שלא יטריח. אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הלבור (לעיל לב:). מורא זו קימה. כבוד מבמיס (חגיגה ה.). פני פני גמר. ג"ש גמר (סוכה ה:). טמא עומד תחת האילן. ולא נטשא את המת קאי, דמת לא שנא עומד ולא שנא יושב ולא שנא הולך אהל הוא, וגבי מצורע קתני לה בת"כ דגלי ביה רחמנא יושבה דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ברכות כה.). לייט עלה אביי. כל מיקמון על זה (לקמן עא.).

מוסף תוספות

א. שהיו מקפידין אפילו בסעודה. תוס' הרא"ש. ב. לא בפרשת קדושים ולא בפרשת כי תצא. תוס' רי"ד. ג. ומורא רבך כמורא שמים. תוס' הרא"ש. וכן הוא בתוס' בדפו"ר. ד. שלא היית הוהר במשקולות. תוס' הרא"ש.

א) [בכת"י: והקהל], ב) עירובין מז., ג) שם כו:, ד) מוכה כח. מ"כ ע' אמור פרק י כתיב האזהרה לרבות הנשים [ע"ש], ה) ג"ז שם:, ו) [פסחים קכ ע"א], ז) [דברים טז, יג], ח) [ברש"י שבת"ר נוסף ד"ה והקהל. לכתיב הקהל את העם האנשים והטף וגר' לשמוע מן המלך פרשת הקהל בסוכות בשמטה], ט) [כרא"ש ח, כח], י) [חגיגה ב ע"א], וע"ש תוד"ה מון], כ) [בעמוד כז], ל) [לעיל כט ע"ב, ע"ש], מ) [שמות לא, יג], נ) [שם ד"ה בזירים], ס) [שם ד"ה ואיתמר], ע) [דפרקין ה"ו (כמ ע"א)], פ) [בדפו"ר: מלו"], צ) [פרשת כי תצא סימן רכט], ק) [לקמן לה ע"א], ר) [ל"ל לפני יאות עי' ר"מ כו: וכ"כ תוס' שם ד"ה מיגו עובר וכו'], ש) [מל"ל דאמ"כ. (עצמות יוסף)], ת) [מולין קמא ע"א], א) [בעירובין כו ע"ב וע"ש בהג"ה], ב) [עירובין פא ע"א ע"ש], ג) [בדפו"ר: בגרי], ד) [דברים ל, כ], ה) [לף כט:]. ו. ושם מפיק הש"ס ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם וכ"כ תוס' בשבת לב: ד"ה מקרא כו' לכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם],

מוסף רש"י

הרי מצה. לילה הראשונה תוכם עשה היא, בערב תאכלו מצות, ושאר כל הימים אם רצה להפתקן בצהר בלא לחם אין תוכה עליו לאכול (ערובין כו:). שמחה. ושמחת אתה וביתך הרי נשים בשמחע, ומנה נמי תוכה לנשים במסכת פסחים (מג.) מהיקשא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, ונשים ישנן בכל תאכל חמץ, דכל מצות לא תעשה נשים מחוברות באנשים, דהוקשו נשים לאנשים לכל עונשים שבתורה (שם). לעולת לרגל ולשמות בחג עם בעלה דעל הבשמחה לעלות נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך (דברים יד) (חגיגה ו.). הקהל. כמועד שנת השמיטה בחג הסוכות המלך עומד על בימה וקורא לפניהן מצות משנה תורה כדאיתא בסוטה (מא.), וכתיב האנשים והנשים והטף (ערובין שם). והרי תלמוד תורה. נשים פטורות, דכתיב ולמדתם אותם את בניכם, ולא בנותיכם (שם). פריה ורביה דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, אם דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש (שם). ופדיון הבן. בנו הבכור, חוזה על האב ולא על האם, שמעינן לה מדכתיב הבכר בניה יפקיד, כל שחייב ליפקדו חייב לפדות את בנו ואשה אינה בכלל פדיון עצמה דכתיב בכור בנין תפדה ולא בנותיך, אינה נמי במצות פדיון בנה הבכור (שם). אין למדין מן הכללות. כל היכא דתנן כלל לא אמרינן דוקא הוא, דאיכא דק במילתיה ואיכא מילי דלתנאנו בהכוא כלל (ערובין ס.) ואפי' במקום שנאמר בו חוץ. מדבר פלוני דאיכא למימר מדאפקיה לפלוני ודאי דק בכללא אפילו הכי לא יליפינן מיניה דדילמא שייר ולא אפיק כל מאי דבעי (שם). בכל מערבין. עירובי תלמוד ותחומין, ומשתתפין. ממבוי, חוץ מן המים ומלח. דלאו מידי דמזון הן, וטעמא דעירוב משום דדעתו ודירתו בתחום מזונותיו הוא וכיון שנתנו לו בני אתר כדי מזונו בבית אחד, נעשה כאילו טולן דרים בתוכו ומנאתא טולן רשות אחת וכן בעירובי תחומין נעשה כמי שבתא שם ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח, הלכך דבר מזון בעינן (שם כו:). תפילין. נמי מצות עשה שהזמן גרמה דקבר לילה ובשת לאו זמן תפילין ניעבו (ברכות כ.). ונקיש מזוזה לתלמוד תורה. דכתיב ולימדתם אותם את בניכם ומסתר ליה וכתבתם מה תלמוד תורה פטורות ואנ"ג דאין הזמן גרמה רחמנא פטרינהו דכתיב את בניכם ולא בנותיכם כאן מחוקה נשים דמקום מזוזה ומזוזה לא נמי דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם (ברכות כ:). למען ירבו ימיכם. אם עשיה כן יהיו ואם לאו לא יהיו שדברי תורה מדרשים מכלל לאו הן ומכלל הן לאו (דברים יא כא). נשי לא בעי חיי. בתמיה (ברכות כ:). האזדרח. בני יהרלל ישנו בסוכות, מיומן שבאזרחים, להוציא את הנשים (סוכה כח.).

תפילין. וקסבר לילה לאו זמן תפילין אי נמי שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דאיכא שעתא דלא מיחייב בה זמן גרמא הוא: **אכידה.** השבת אבידה: **וכללא הוא.** בתמיה וכי כלל קונה הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: **והרי אכילת מצה.** ליל ראשון שהוא חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות[1] וזמן גרם לה בע"ו בניסן ונשים חייבות דאמר בפסחים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר[2] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בכל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא: **וכן שמחה.** ברגל דכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך[3]: **תלמוד תורה.** דאמרן לעיל (דף כט:) נשים פטורות וכן פדיון הבן דכתיב בפירקין (שם.): **ופריה ורביה.** אמרינן ביבמות (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשוה[4] אים דרכו לכבוש ואין דרכה של אשה לכבוש ולא דלא קרינן ביה ובכבשוה לא קרינן ביה פרו ורבו: **אין למדין מן הכללות.** כל היכא דתני כלל כי האי גוונא כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין בראיה[5] אין למדין מהם דאיכא בהו דלאו דוקא ואפילו מקום שנאמר בו חוץ דאיכא למימר מדאפקיה האי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייר מידי אפ"ה אין למדין: **כל מערבין.** עירובי תחומין: **ומשתתפין.** שיתופי מבואות: **חוץ מן המים ומן המלח.** דמידי דזיין בעינן והני לא זייני שבמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושביתתו: **והאיכא כמהין ופטריות.** מיני אוכלין הם וקיים להו לרבנן דלא זייני: **גמירי מתפילין.** במה מצינו בתפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל וכו'. ולקמן[6] פריך אדליף מתפילין לפטור ציצית מנלה ממצה והקהל לחיוב: **גמירי מתלמוד תורה.** דאיתקוש להדדי וסמכתם לבניך (דברים ו) וכתיב בתריה וקשרתם לאות: **מה תלמוד תורה נשים פטורות.** דכתיב לבניך ולא לבנותיך[7] אף תפילין נשים פטורות: **ונקיש תפילין למזוזה.** לחייב הנשים דהא כתיב בתריה וכתבתם על מזוזות וגימא מה מזוזה נשים חייבות דכתיב ולמדתם אותם את בניכם: **תפילין לא איתקוש בשניה.** שתלמוד תורה מפסיק ביניהם: **ונקיש מזוזה לתלמוד תורה.** דכתיבתקש בפרשה שניה דסמיך ליה וכתבתם וגימא נשים פטורות: **לא ס"ד.** לפטור נשים מדאלה מתן שכרה בריבוי ימים ונשי נמי בעי חיי: **האזרח להוציא את הנשים.** בריתא היא במסכת סוכה: מיצטריך

ותפילין וציצית. אע"ג דקיימא לן בהקומץ רבה (מנחות דף לו:) דלילה זמן תפילין והלכה ואין מוריח כן מ"מ שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אין נוהגין בשבתות וביו"ט כדדרשינן בפרק המוצא תפילין (עירובין דף לו.) לפי שאין לריכין אות דשבת גופא איקרי אות דכתיב[8] כי אות היא ולילית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטר נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף סה:[9]) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזירה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא[10] ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף יד:[11]) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אבין אמן מתמחילין מדמתחלי במערבא וכיון דמתחילין גמרינן[12] ותימה היכי משיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית אוכת עלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא[13] כלל דבין ביום בין בלילה חייבין[14] ואפילו למ"ד (שם) ציצית אוכת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום[15] ה"נ כסות יום חייבת כשלובשה בלילה דהכי אמרינן בירושלמי[16] כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי משיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה[17] ואומר ר"י כיון שחיובו[18] תלי במה שהזמן גרם[19] לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב[20]: **מעקה** אבידה ושילוח הקן. תימה לרבי בכל הני כתיב לאו במעקה כתיב (דברים כב) לא תשים דמים בביתך אע"ג דמוקמינן ליה (בב"ק דף טו:) למגדל בלב רע וסולם רעוע דהיינו שימה בידים מ"מ אתי נמי למעקה להא דרשי בספרי[21] ועשית זו מצות עשה לא תשים דמים זו מצות לא תעשה ובאבידה נמי כתיב (דברים כב) לא תוכל להתעלם ובשלוח הקן כתיב (שם) לא תקח האם על הבנים וא"כ איך יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא והא השוה הכתוב אשה לאיש בכל עונשין[22] שבתורה[23] ואומר ר"י דבכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו במעקה אין שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחילה על מנת שלא לעשות מעקה[24] אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך או שעשה ונפל אין שם אלא עשה דועשית מעקה ואז נשים פטורות ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא לאו[25] כגון שנעלה על מנת להחזירה וכגון שנעלה[26] אחר יאוש דהשתא ליתא בה לאו דלא תוכל להתעלם וגם ליכא לאו דלא תגזול נמי[27] ואח"כ נמלך שלא להחזירה דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם[28] ושלוח הקן נמי כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא שלחה דהשתא ליכא לאו כי אם עשה דשלח[29] משלח[30] וי"מ דמ"מ איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין דאיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבא עשה אחר וידחנו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה.) משום די"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים איכא אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה בי"ט וכ"ת אין הכי נמי אתאי לא ליסתמיע תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שים עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף לא תעשה אלא אלים[31]: **בכל מערבין.** פי' בקונטרס[32] בין עירובי חצירות בין עירובי חצירות בעינן פת[33] לכך נראה בכל מערבין בעון ביטול תורה בנים קטנים מתים מ"מ לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא והא דכתיב[34] כי הוא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"מ מהאי טעמא גברא בעי חיי י"ל דקרא לא קאי אתלמוד תורה אלא אקיום מצות כלומר המורה מלמדת לך מצות שהם חייך ועוד יש לומר דאין ה"נ דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמזוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגברי בעי חיי וכו' כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו כדאמר לעיל[35] והודעתם לבניך ולא לבנותיך אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרואה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רואה לפטור נשים יש סברא לומר דאתי סברא דגברא בעי חיי ומפקא מהיקשא וממייבי נשים במזוזה:

ותפילין ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה מעקה אבידה ושילוח הקן וכללא הוא [1]הרי מצה [2]שמחה [3]הקהל[4] דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות ותו והרי תלמוד תורה פריה ורביה ופדיון הבן דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות [5]אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ דתנן [6]בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח ותו ליכא [7]והאיכא כמהין ופטריות אלא אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ: ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: מנלן גמר מתפילין מה [8]תפילין נשים פטורות אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ותפילין גמר לה מתלמוד תורה מה תלמוד תורה נשים פטורות אף תפילין נשים פטורות ונקיש תפילין למזוזה תפילין לתלמוד תורה איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למזוזה בפרשה שניה לא איתקיש ונקיש מזוזה לתלמוד תורה לא סלקא דעתך דכתיב [1]למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי והרי סוכה דמצות עשה שהזמן גרמא דכתיב [2]בסוכות תשבו שבעת ימים טעמא דכתב רחמנא האזרח [3]להוציא את הנשים הא לאו הכי נשים חייבות אמר אביי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב בסוכות תשבו [4]תשבו כעין תדורו [5]מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו ורבא אמר איצטריך

מוסף תוספות

א. והוה מצי למימר טעמא גזירה שמא יקרע כסותו בתוך שלש ויתפרנו דהוי אליבא דר"ע אלא לא חשש כיון דהלכתא כר"ש. תוס' הרא"ש. ב. משמע דמודו כולהו דאין מצות ציצית בלילה ולכן נשים פטורות מן הציצית. תוס' שבת כה: ג. וצריך להטיל ציצית לכל כסות יום אפילו יתעטף בו בלילה וכסות לילה פטור אפילו יתעטף בו ביום. תוס' הרא"ש. ד. דאמרינן וראיתם אותו פרט לכסות לילה משמע דכסות לילה פטורה אפילו כשלובשה ביום. שם. ה. ואין הזמן גורם לחייב האדם בביום יותר מבלילה. שם. ו. בתוס' טוך ליתא תיבת גרם. ז. ולפנין שפיר מתפילין לפטור נשים אע"ג דלא הוו ממש כעין תפילין. תוס' הרא"ש. ח. ונשים חייבות בכל לא תעשה. ריטב"א. ט. דאכ' חבנה בית חדש קאי שלא יבנהו לדעת כן לשום דמים בביתו. תוס' הרא"ש ועי' עצמו"י. י. וא"ח כיון דמחוייב בהשבה איכא לאו דלא תגזול אע"ג דלא אתיא לידיה באיסורא מידי דהוה אכובש שכר שכיר דבריש איזהו נשך וי"ל דלא שייך לא תגזול מאחר שנתייאש. תוס' הרא"ש. כ. ובכי האי גוונא דליכא לא תעשה ואיכא עשה איצטריך לחייבו נשים בהו משם דהוו מצות עשה שלא הזמן גרמא. ריטב"א.

שפ א ב ג מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין נז:

שפא ד ה מיי' פ"ח מהל' עירובין הלכה ח סמג עשין ל טוש"ע ס"מ סימן שפו סעיף ה:

שפב ו מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע ס"מ סימן לח סעיף ג:

שפג ז מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע ס"מ סימן תרמ סעי' ז:

שפד ח מיי' שם הל' ה סמג שם טוש"ע ס"מ סי' תרלט סעי' ז:

תורה אור השלם

1. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: דברים יא כא
2. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מעקה בסה"ד הלאו אלים. עיין מולין קמא ע"א תד"ה ל"ל:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א) תוס' ד"ה מעקה כו' כגון שנעלה ע"מ להחזירה כו'. ר"ל כשנעלה לפני יאוש על מנת נמלך עליה שלא להחזירה ההשתא ליכא לאו דלא תוכל להתעלם כדאיתא בלא מצלאות (דף כו:) ואיכא משום שב תשיבם עכ"ל הריטב"א בביאור כוונת התוס' ועי' בעצמות יוסף קרוב לזה:

תוס' ר"י הזקן

חרן. אע"ג דתני חרן מדבר פלוני אפילו הכי אין למדין דאיכא טפי דתני הכי. ובפרק בכל מערבין (עירובין כז. א) חרן מן המים ומן המלח, ומותיב ר' יוחנן ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריות.